

Een buitenplaats is niet van steen

Bij woorden als 'buitenplaats' of 'landgoed' denken de meeste mensen aan statige huizen en romantische parken. In onze gedachten worden de huizen bevolkt door deftige bordurende dames en de parken door jagende heren te paard. Maar dat is maar een deel van het verhaal.

door **CARINE ALDERS**

In de keuken en in de tuinen werkte ook personeel en op de boerderijen leverden de pachters een belangrijke bijdrage. Leveranciers kwamen uit de stad voor opdrachten en gasten schoven aan de dis aan. Een landgoed was tot in de 20e eeuw ook een sociaal netwerk. Het bepaalde de levensloop van vele mensen in de wijde omgeving. Dat gold zeker voor de landgoederen van de familie De Beaufort. De eigenaren voelden een grote verantwoordelijkheid voor hun personeel en de mensen in de omgeving. Of het nu gaat om 'juffrouw Annie' de Beaufort van landgoed De Boom in Leusden of burgemeester De Beaufort die op De Heiligenberg woonde, de sociale betrokkenheid leeft voort in vele anekdotes. De rijke collectie foto's en documenten van Archief Eemland getuigen van een bijzonder verhaal.

Boven: Het huis Leusderend, Dodeweg 6 te Leusden, gebouwd in opdracht van burgemeester jhr. J.K.H. de Beaufort en voltooid in 1919. Circa 1918.
Links: Kees Lagemaat, pachter van landgoed De Boom. 1929.

Sinds enige tijd heeft mevrouw Louki Eschauzier eindelijk tijd om de erfenis van haar grootouders uit te zoeken. Zij is de kleindochter van jonkheer J.K.H. de Beaufort, burgemeester van Leusden en Stoutenburg. 'Mijn familie was zeer betrokken bij veel mensen uit Leusden en Amersfoort. Wat ik gevonden heb wil ik graag met hen delen.' En daarom gaat ze geregeld met tassen vol oude papie-

ren op bezoek bij Agnes Witte, fotoconservator van Archief Eemland. Stapels foto's liggen uitgespreid op tafel, van pachtersgezinnen, personeel en gasten. 'Kijk, dit viel laatst uit een kasboek,' vertelt ze enthousiast. Het is een lijst met gezinnen uit Amersfoort die regelmatig steun ontvingen op voorspraak van de familie De Beaufort, die vertegenwoordigd was in besturen van allerlei liefdadige instellingen. Het is tekenend voor hun sociale beweging. Vele Leusdenaren en Amersfoorters zijn, direct of indirect, een stapje verder gekomen door hun relatie met de familie en hun landgoederen.

LEUSDEREND

Toen jonkheer De Beaufort burgemeester werd van Stoutenburg en Leusden verhuisde het gezin van 't Zand in Amersfoort naar de nieuwe buitenplaats Leusderend aan de Dodeweg. Dit huis werd volledig naar hun smaak gebouwd en ingericht; er was zelfs een tennisbaan. 'Erg lang hebben mijn grootouders niet van dit huis kunnen genieten. Toen De Heiligenberg vrij kwam, verhuisden ze op verzoek van juffrouw Annie naar het oude landgoed. Dit was van oudsher een familiehuis en voortzetting van de bewoning werd erg op prijs gesteld. Mijn moeder vond het in eerste instantie niet leuk; De Heiligenberg had immers geen tennisbaan.' Een voordeel was wel dat vanuit De Heiligenberg de Amersfoortse Onze-Lieve-Vrouwetoren te zien was, al moest daarvoor een gat in de bomenrij gemaakt worden. 'Grootvader stond erop om elke zondag zijn horloge gelijk te zetten op de torenklok, alvorens zijn klokkenopwindronde te maken.'

Leusderend werd in 1937 verkocht aan een stichting die de paters Salesianen uitnodigde een studiehuis in te richten. Geheel naar de overtuiging van de Salesianen werd het studiehuis ook opengesteld 'voor begaafde jongens uit de lagere volksklassen'. De school werd vernoemd naar de stichter van de orde: Don Bosco.

SLEUTELMANDJE

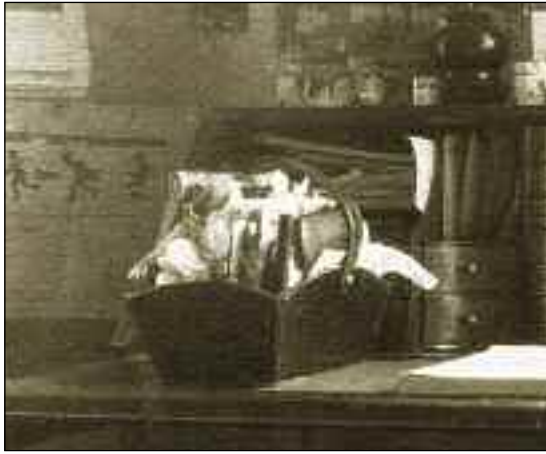
Een foto die Louki zeer dierbaar is toont een mandje op

Voorzijde van het huis Heiligenberg. (Het gebouw staat met de rug naar De Heiligenbergerweg.) Circa 1950.

een bureau. 'Als mijn grootmoeder 's morgens naar beneden kwam hing het mandje aan haar arm en 's avonds ging het weer mee naar boven.' Het zogenaamde sleutelmandje was niets minder dan de voorloper van onze digitale organizer. Het zat vol met lijstjes en sleutels. Zo werd met de tuinbaas overlegd wat hij kon leveren voor de diners met gasten en hoe groot de voorraad eieren was. De chauffeur/huisknecht vulde de kolenkitten en houtvoorraden bij; ook die administratie zat in het mandje. Na overleg met het keukenmeisje werd een lijst gemaakt van ingrediënten die nodig waren uit de provisiekast of die bij de dorpskruidenier besteld moesten worden. Ook zat er een lijst in waarop de Nieuwjaarsfooiën voor alle leveranciers werden bijgehouden.

De familie deed zoveel mogelijk lokaal inkopen. Zo was de Amersfoortse fotograaf Weers kind aan huis op De Heiligenberg. Op het lijstje staan verschillende bakkers, slaggers en melkboeren. Thee werd meestal besteld bij arm-lastige weduwen; een pensioen was er nauwelijks. Van de brievenbesteller en de lantaarnopsteker tot groenvrouw Van Drie en de aardappelvrouw, niemand werd vergeten en de bedragen waren aanzienlijk.

'Dan was er het jachtschema! Mijn grootvader ging in de jachtijd wel een paar keer per week jagen en als hij gastheer was moest er ook vaak door hem voor het eten worden gezorgd. In het mandje zat een boekje met aantekeningen van wat grootmoeder haar gasten de vorige

keren had voorgezet.' Voor een groot diner kwam extra versterking in de keuken; soms hielpen de chauffeurs in de bediening. Na afloop moesten al die damasten tafellakens van wel vijf of zes meter lang gewassen en gemangeld worden. Ook daarvoor werden extra krachten ingehuurd. 'Bij het opruimen van de schone was bleek het nodige versted te moeten worden. In het sleutelmandje zaten dan weer adreslijstjes van de nodige hulptroepen.' De dochters van pachter Reemst gingen in de huishouding van De Heiligenberg 'in de leer'. Want nergens leerde je het huishouden zo goed als daar. 'De enige sleutel die niet in het mandje zat was de huissleutel, want die had de pater familias!'

BURGERVADER

Louki denkt met veel plezier terug aan de logeerpartijen bij haar grootouders op De Heiligenberg. Soms ging ze met grootvader mee naar zijn werk. 'Eigenlijk was de weg er naar toe veel belangrijker. Bij iedereen die we tegenkwamen informeerde grootvader hoe de zaken ervoor stonden. Hij was eigenlijk veel meer een soort burgervader. Na jaren werd nog vol bewondering gesproken over de wijze waarop hij in 1939 (aan de vooravond van de oorlog) de boeren in Asschat persoonlijk kwam informeren over de op handen zijnde inundatie. Hij was die ochtend om half tien van huis vertrokken en kwam pas 's avonds om half elf weer thuis. Overal had hij geïnformeerd over de mogelijkheden om have en goed onder te brengen bij familie.' Ook grootmoeder kwam regelmatig in het dorp, bijvoorbeeld om soep te brengen bij zieke mensen. Ze zat ook in het bestuur van Kinderzorg. 'Geregeld hadden we dienstmeisjes van Kinderzorg. Andere dames keurden het af: "Misschien hadden ze wel luizen." Maar grootmoeder trok zich daar niets van aan.'

Kinderen van pachters of personeel die goed konden leren konden rekenen op een studiebeurs. Zo konden de zonen Dirk en Reinier van tuinbaas Snapper op landgoed De Boom naar de MULO in Utrecht. Dirk Snapper leerde ijverig door en had uiteindelijk een accountantskantoor in Amersfoort. De motor waarmee hij naar de opleiding

Rechtsboven: Burgemeester De Beaufort vierde in 1938 zijn zilveren ambtsjubileum. In het defilé reed een groot aantal versierde boerenwagens mee. Daaronder: Het burgemeestersechtpaar neemt felicitaties in ontvangst van een dienstmeisje. Linksboven: Het sleutelmandje met allerhande lijstjes op het bureau van mevrouw De Beaufort in het huis Leusderend. Circa 1925.

reed werd vermoedelijk ook aangeschaft met steun van de heer De Beaufort van De Boom.

RESPECT

De contacten met het personeel waren altijd warm en respectvol. Als de kleine Louki aankwam op De Heiligenberg werd eerst de keuken bezocht om iedereen gedag te zeggen. 'Je moest wel eerst kloppen, en pas vanaf je achttiende mocht je het personeel zelf iets vragen om voor je te doen. Voor die tijd moest ik grootmoeder vragen of mijn jurk gestreken kon worden. En als wij als kinderen iets deden wat niet mocht, dan konden we ook een uitbrander krijgen. De tuinbaas was de baas in de tuin.' Zelfs nu nog bezoekt ze geregeld de weduwe van de laatste tuinbaas, die nog altijd op het landgoed woont. Alle bewoners van het landgoed verdienen respect, ongeacht hun afkomst. 'We kunnen niet zonder elkaar', hield grootvader zijn kleindochter vaak voor. Daarom werden ook alle pachters en personeelsleden op de foto gezet als de fotograaf kwam. Iedereen hoorde erbij.

Boven: Limonade en cake in de tuin van De Heiligenberg. 1938. Links: Harmonie Lisiduna was marcherend vanaf De Mof naar De Heiligenberg gekomen om de burgemeester een muzikale groet te brengen. Boven het korps is het gat in de bomenrij zichtbaar dat zicht gaf op de Onze-Lieve-Vrouwetoren.

Kleindochter Louki werd geboren op dezelfde dag als de zoon van 'Gijs Schaats' (tuinder Van der Wel), een van de pachters die zijn kassen tegenover De Heiligenberg had. De Beauforts stelden voor om de beide kinderen ook op dezelfde dag te laten dopen. Verlegen kwam Gijs vertellen dat zijn familie op die dag verhinderd was. Achteraf bleek dat de dominee er een stokje voor had gestoken. Hij vond het niet gepast om de zoon van een pachter en de kleindochter van de burgemeester te laten dopen in dezelfde dienst. 'Woedend was mijn moeder toen ze het hoorde,' vertelt de dopeling nu.

DEFILÉ

Het respect was wederzijds. Bij het zilveren ambtsjubileum van burgemeester De Beaufort trok een indrukwekkende stoet langs De Heiligenberg. Versierde boerenwagens volgeladen met kinderen, pachters op hun paasbest, geuniformeerde ruiters, de trotse brandweer met een glimmende spuitwagen... iedereen bracht een feestelijke groet aan het gezelschap op het bordes van De Heiligenberg. In de stoet werd zelfs een scène uitgebeeld door jacht-

Carine Alders is vrijwillig medewerker bij Archief Eemland.

opziener Arie de Kruijff, die met zijn hond een stroper wist te vangen. In de tuin werd de jubilerende burgervader toegezongen door een enorme kinderschare, waarna er voor iedereen limonade was. De harmonie, waarschijnlijk 'Lisiduna', bracht een welluidende aubade. De Heiligenberg zelf was versierd met enorme guirlandes van groen en bloemen, ongetwijfeld het werk van de tuinbaas en zijn knechten.

EINDE VAN EEN TIJDPERK

In de oorlog bleef burgemeester De Beaufort op zijn post, ook al werd De Heiligenberg gevorderd door de bezetter en moest het gezin uitwijken naar Den Treek. 'Grootvader hoopte zo de ergste klappen voor de bevolking enigszins op te kunnen vangen.' Na de oorlog braken andere tijden aan, ook voor het landgoed en zijn bewoners. In 1947 werd De Beaufort, de pensioengerechtigde leeftijd reeds voorbij, opgevolgd door M.J.E. Kwint. In 1948 bracht juffrouw Annie haar bezittingen (waartoe ook De Heiligenberg behoorde) onder in Stichting De Boom. Geheel in de geest van de familie zorgt deze stichting niet alleen dat het landgoed behouden blijft, maar dat de opbrengsten ook ten goede komen aan de mensen in de omgeving. Zo biedt het Jeugdfonds financiële ondersteuning aan kinderen in Leusden en Woudenberg om een hobby uit te kunnen voeren, zoals sport of muziek.

244 foto's van de familie De Beaufort: www.archiefeemland.nl/collectie/fotos – zoek op: Beaufort (beheernr. 630).

U kunt ook het archief van familie De Beaufort opvragen in de studiezaal.